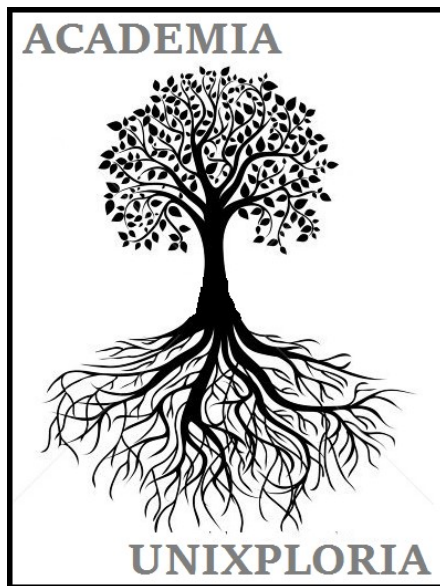

En analys av Werner Muensterbergers bok
Collecting – An unruly passion.

Werner Muensterberger, *Collecting – An unruly passion. Psychological perspectives*, Princeton university press, Princeton (1994). 295 s.

Att samlandet som fenomen kan betraktas utifrån psykologiska aspekter är säkert inte obekant. Vad som däremot förefaller märkligt är att ganska få studier gjorts där psykoanalytiska teorier kombinerats med en bredare, kulturhistorisk ansats. Werner Muensterbergers bok har just en sådan ansats. Författaren påpekar att perspektivet är historiskt vilket också inneburit att där psykoanalytiska samtal med samlare varit omöjligt har tryckta källor analyserats.

Som läsare kan man kanske bli något misstänksam då det gäller bokens källkritiska hållningar. Hur lätt är det att överföra moderna psykologiska angreppssätt utan att ta hänsyn till den undersökta historiska periodens mentalitet, normer etcetera Att "lyfta ut" en enskild egenskap ur ett sammanhang kan medföra vissa svårigheter. På det hela taget är denna invändning dock en petitess i sammanhanget, då boken är oerhört välskriven och framstår som grundligt bearbetad. Att boken dessutom är populärt skriven gör inte saken sämre då den har möjligheten att nå en bredare läsekrets.

I bokens inledning konstateras att det inte finns någon "vanlig samlare", vilket är ett nog så viktigt påpekande. Författaren analyserar ett flertal kända samlare genom att studera deras barndom, kärleksliv etcetera. Det är främst genom att studera samlarens barndom, liv, yrkesval o.s.v. som Muensterberger försöker belysa orsakerna till den mani som ofta blivit resultatet. Författaren likställer ofta samlandet med manier av olika slag. Muensterberger ser exempelvis många likheter i den tulpanmani som rådde i Holland under 16- och 1700-talen och det ökade intresset för samlandet.

Författaren pekar på exempel där ekonomiska vinningar ofta lett till ett maniskt samlande. Då samlandet ersatt de rent affärsmässiga intressena leder detta också till att manin ersatt förnuftet, enligt Muensterberger.¹ De historiska exempel författaren framhäver som typiska för samlandet som fenomen gör läsaren medveten om hur hårfin gränsen är mellan det

¹ Muensterberger (1994), s. 222 ff.

sjukligt (maniska) samlandet och den fritidssysselsättning som samlandet utgör/utgjorde för det stora flertalet.

Vilken definition lägger då Muensterberger på *samlade*? Personligen tycker jag att författaren nästan helt missat det vetenskapliga samlandet då han definierar samlandet som "the selecting, gathering and keeping of objects of subjective value".² Som en definition på samlandet såsom en fritidssysselsättning duger Muensterbergers begränsning, men det vetenskapliga samlandet har tydligare utgångspunkter. De vetenskapliga utgångspunkterna tar sig tydligast uttryck i naturaliesamlandet, där naturobjektens förmodade typiskhet för arten utgör grunden i samlarens urval. Att enbart se insamlandet av naturalier som ett resultat av samlarens subjektiva val är därför lite förenklat.

Vilka är då samlandets drivkrafter, enligt Muensterberger? En av drivkrafterna är den bekräftelse samlaren möter från sin omgivning. Föremålen symboliska värde ersätter de brister samlaren har för övrigt. Samlingen blir på så vis också en verklighetsflykt, där vardagens kaos ersätts med den klassificerade och ordnade samlingen. Känslan av att ha fullkomlig kontroll över sina föremål ersätter ofta den brist på kontroll som kan vara fallet i samlarens yrkesliv, sociala liv med mera.

Liknande tankar har framförts av andra forskare, dock utan psykoanalysen som teoretisk underbyggnad. Forskare som Krzysztof Pomian ser historien om samlandet som en del av det allmänna samhällsklimatet i de sociala grupper som i skilda historiska perioder stod för samlandet. Pomian går dock ett steg längre och hävdar att de insamlade föremålen stod som symboler för samlarens innersta värderingar.

Samhällsklimatet (den sociala och kulturella kontexten) beskrivs av Pomian som *makrokosmos*, medan samlingen ses som en form av *mikrokosmos* (där föremålen är en spegling av samlarens innersta tankar, känslor och ideal). *Makrokosmos* och *mikrokosmos*

² Ibid., s. 4.

samverkar och skapar en helhetssyn, som för samlaren blir en form av syntes av samhällets värderingar och individens ideal.³

Muensterberger konstaterar (i likhet med Pomian) att ” [...] collecting is effectively guided by the prevailing culture pattern, the mood and values of the time.”⁴ Att konstatera att samlandet följer modenyckter är säkert inget revolutionerande. Vad som skiljer Muensterberger och Pomian åt är att där den förra noterar ett faktum analyserar den senare även dess orsaker.

Läsaren kan inte undgå notera att Muensterberger gång efter annan jämför kärleken med samlandet. Han går t.o.m. så långt som att hävda att kärleken är en form av samlande. Kärleken – liksom önskan att äga ett föremål – är endast intressant så länge man *inte* har det. Jag tycker att författaren ibland gå lite väl långt i sina analyser. Att helt kategoriskt hävda att brist på kärlek som barn med nödvändighet istället leder till en manisk längtan efter ersättningsföremål är att dra alltför generella slutsatser.⁵

Ett tema som tydligt framträder i boken kan kopplas till Freuds teorier om fetischism. Muensterberger hävdar dock att det *fetischistiska samlandet* endast är en del av många olika sätt att samla. Det fetischistiska samlandet är ganska vagt och svårt att beskriva. I grund och botten handlar det om att samlaren riktar sina begär och sexuella drifter till döda ting (samlarföremål). Istället för att älska människor överför samlaren denna kärlek till de döda tingen.

Det *systematiska samlandet* är för lekmannen något lättare att greppa. Den systematiske samlarens syfte är i första hand att få ökad kunskap och förståelse för de objekt han eller hon samlar på. Det systematiska samlandet kräver någon form av ordning och klassificering, vilket gör att den har en nära koppling till de naturvetenskapliga klassificeringsmodellerna.

³ Se vidare: Krzysztof Pomian et al., *Macrocosmos in Microcosmo. Die Welt in der Stube. Zur Geschichte des Sammelns 1450 bis 1800.*

”Berliner Schriften zur Museumskunde Bd. 10”, Berlin (1994).

⁴ Muensterberger (1994), s. 165.

⁵ Ibid., s. 11 ff.

Den systematiska samlaren kan närmast sägas vara just en vetenskaplig samlare, där föremålen i sig betyder mindre än den kunskap man får från att studera desamma.⁶

Att Muensterberger helt frångått analyser av naturaliesamlare känns som ett enkelt sätt att slippa motstridiga resultat. Då författaren redan i bokens inledning gör en begränsning av begreppet *samlare* utesluter han också det *vetenskapliga samlandet* (trots att vetenskapliga samlingar ofta sammanställts av amatörer med samlandet som fritidssysselsättning).

Personligen tror jag att författaren hade fått stora problem med att förklara samlandets orsaker hos personer som Carl Peter Thunberg eller Carl von Linné; samlandet var för dem i stort sett en ackumulation av kunskap.

Fokus i Muensterbergers förklaringsmodeller är att personliga brister av olika slag leder till en manisk längtan efter substitut (samlarföremål). Denna förklaringsmodell håller inte alltid. Att förklara samlandet utifrån människans psyke kan säkert vara fruktbart, men i Muensterbergers fall är generaliseringarna i vissa fall drivna alltför långt.

Slutligen vill jag påpeka att boken som helhet är en mycket roande läsning, ovanstående brister till trots. Att med psykoanalysen som arbetsredskap söka finna orsaker till människors handlingar kan ge uppslag till ny forskning. Min övertygelse är dock att sociokulturella studier ofta ger bättre förklaringsmodeller än psykologiska, eftersom de går att applicera på ett större urval. En historisk (psykoanalytisk) studie av samlandet (med individen i fokus) resulterar ofta i oönskade generaliseringar. Den amerikanske författaren John Steinbeck gav en enkel förklaring till varför han samlade på saker: "I guess the truth is that I simply like junk." En bra sammanfattning på en komplicerad sysselsättning.

⁶ Samma benämning används av flera forskare. Se bland annat Susan M. Pearce, *Museums, objects and collections. A cultural study*, Smithsonian institution press, Washington D.C. (1993), s. 84.